

tardor 2021

El desert malva de Nicole Brossard (guanyadora del VI Premi PEN Català de Traducció)

Antoni Clapés

El desert malva aplega la meva passió per la traducció i pel la seva bellesa, els perills i les preguntes que desvetlla el creixement del desig, de la por i de la civilització. La bellesa és anterior a la realitat; com demostrar-ho? El desert és indescriptible.

Nicole Brossard, 5 de març de 2020

Nicole Brossard (Mont-real, 1943), des del primer llibre, publicat amb vint-i-dos anys, va mostrar les dues característiques que il·lumina la seva vida i la seva obra –que a hores d’ara ja ultrapassa els cinquanta títols, entre poesia, novel·la, teatre i assaig–: la modernitat de l’escriptura i el compromís amb la lluita feminista. Que són, ben bé, un únic i idèntic combat: idèntic risc, idèntic xoc contra el que s’ha establert, contra el confort de la immobilitat, contra una moral (burguesa) l’únic interès de la qual és perpetuar-se i perpetuar un estat de coses.

L’obra de Nicole Brossard –sense distinció de «gèneres», com correspon a les escriptures de la modernitat– ha revelat aquests paradigmes, revestits, això sí, d’una atractiva capa de sensualitat i de carnalitat –si es pot dir així– que constitueixen una escriptura seductora, absolutament indispensable per entendre el seu univers i per entendre’ns a nosaltres mateixos. Una escriptura que, alhora, reflexiona sobre el mateix fet d’escriure –que inclou la reflexió sobre la traducció– i sobre la llengua –eina de plaer i agent de la paraula, a la vegada–, perquè *en refregar-se contra els murs/ del futur, la llengua es malmena una mica es protegeix/ instintivament especula sobre l’harmonia*.

Conceptualment, per a Brossard la traducció ha estat una font inacabable de raonament –per bé que no ha fet d’aquest art un ofici.

I n'ha dit:

Ho he dit sovint: el que es llegeix en un poema és la seva energia, i és sens dubte el que serà més difícil de traduir, perquè l'energia és el que s'allibera del calibratge, del dispendi o de la contenció en un text i és aquesta incandescència, aquesta seda fina del viure que caldrà traduir.

El desert malva és una novel·la de Brossard publicada el 1987 per l'Héxagone (una editorial fonamental en el relançament de la poesia quebequesa escrita en francès), que aleshores va atreure l'atenció tant del cantó del feminisme com del de la desconstrucció -interessat més pels aspectes postmoderns que per les perspectives ideològiques. Els uns i els altres, però, destacaren amb energia que el llibre de Brossard feia confluïr els dos discursos en un text únic que esborrava la barrera dels gèneres literaris.

I certament era i és així, perquè en *El desert malva* hi conviuen el relat, el dietari, el poema en prosa, l'element autobiogràfic i ficcional, la traducció, la metaliteratura, la teoria literària i la reflexió filosòfica i moral. D'aleshores ençà, *El desert malva* s'ha convertit en un llibre de culte que ha estat motiu de centenars d'assaigs d'interpretació i ha esdevingut un clàssic de la literatura quebequesa. El llibre és una meditació, un posar en qüestió la representació de la mirada crítica sobre la realitat: què són, com es relacionen, on es refugien la realitat i la ficció.

La novel·la de Brossard, que Leonard Muntaner va publicar en català l'any passat (trenta-tres anys, doncs, després de la primera edició), es divideix en tres parts. La primera, amb el títol general del llibre, «El desert malva», és un relat d'unes quaranta pàgines suposadament escrit per una autora de nom Laure Angstelle, que va ser publicat per unes, també suposades, edicions de l'Arroyo, d'Arizona.

El relat explica la frenesia amb què la Mélanie, una jove adolescent de quinze anys, afronta el xoc que representa encarar-se a la realitat, la cerca per entendre qui és i per què la seva vida ha esdevingut la història d'un vagareig, una recerca embogida per tastar la llibertat per mitjà de vagar en automòbil recurrent el desert a gran velocitat, enlluernada per una llum, una puresa i una solitud que la fascinen.

En aquesta primera part, el lector hi descobrirà els personatges i les situacions del llibre després que Maude Laures, una també fictícia professora de literatura que, per atzar, ha descobert el volum en una llibreria de segona mà de Mont-real, se n'enamori i decideixi dedicar tot un any a reescriure'l -«traduir-lo»-amb el títol de *Malva, l'horitzó*, tercera part del llibre.

La segona part, «Un llibre per traduir», és un metatext: una secció reflexiva en què s'exposa el material amb el qual Maude Laures ha treballat per traduir el llibre en la mateixa llengua que el text original de Laura Angstelle.

La descripció dels diversos «llocs i objectes» (la piscina, l'automòbil, el bar, el motel, el revòlver, el quadernet on la Mélanie assaja els primers textos d'escriptura pròpia, el tatuatge, el televisor), dels «personatges»: la mare, Kathy Kerouac -velat homenatge a l'autor d' *On the road*, d'origens mont-realesos-; Lorna Myher, la seva amant; l'enigmàtica i excessiva geòmetra Angela Parkins, i, finalment, l'«home llarg» (que en la tercera part esdevindrà l'«home oblong»): un misteriós personatge, una mena de demiürg de la destrucció, que viu reclòs en una cambra del motel esperant els resultats de proves nuclears -no és difícil rastrejar-hi certes similituds amb Robert Oppenheimer-mentre recita versos en sànscrit, escriu fórmules a la paret i deixa que el temps passi... fins a estar segur que l'explosió atòmica ha estat un èxit. La tensió que s'ha anat acumulant al motel amb la barreja d'aquests personatges i de turistes despistats s'alliberarà quan, al final del relat, la mort imprevista, insolent i absurda entra en escena.

Brossard incorpora també en l'inventari «escenes», diàlegs imaginats entre els personatges (resulten especialment rellevants la conversa entre l'autora i la traductora -dues «Laure»-i entre les dues amants), i finalment les «dimensions» per les quals transcorre el relat, és a dir, el desert («el desert és indescriptible»: les primeres paraules del llibre), la bellesa, les albaades fredes i els capvespres tòrrids, la llum, la realitat, la por, la civilització; unes reflexions que van molt més enllà de ser pur *atrezzo* de la novel·la.

Finalment, la tercera part, «Malva, l'horitzó», és el nou text, «traduït». Tot el sentit del relat pivota sobre el desplaçament de la primera versió cap a la segona i s'estableix «una dialèctica entre lectura i reescriptura, entre dos textos i dues llengües (el text de la

llengua de sortida i el text de la llengua d'arribada; així concebuda, la traducció esdevé un acte combinat de lectura i d'escriptura atès que la traductora és, alhora, lectora (i intèrpret del text de sortida) i autora (del text d'arribada)», com va escriure Kathy Mezei a propòsit d'*El desert malva*.

Nicole Brossard ha escrit sobre les pròpies traduccions de poemes seus del francès a l'anglès, i diu: «L'inacabament dels textos originals i un començament prematur a l'hora de traduir-los potser han originat un nou procés d'escriptura, perquè, a partir d'aleshores, s'ha obert un nou diàleg entre l'anglès i el francès, i de sobte soc aquí a punt d'ordenar el text francès per tal que pugui adaptar-se a la traducció. [...] em sembla que és en aquest moment que els dos textos han esdevingut dos organismes vius, ara acordant-se perfectament, ara evolucionant cadascun al seu propi ritme. Una mena d'improvisació de creació i de traducció. Diàleg subtil, molt subtil: canvio, modifico quan em convé, allí on vull. La traducció esdevé veritable creació, joc de llengües interactives.»

Si el Premi Visat de Traducció anés a parar a aquest llibre de Nicole Brossard fora un goig, no solament per a l'escriptora -que estima la nostra llengua i la nostra literatura-i per a aquest traductor, sinó que ajudaria, i molt, a escampar el coneixement de les escriptures que ara mateix es fan al Quebec, un país que manté unes lluites semblants a les nostres.